

آیا علم اقتصاد نوزاد-

جدیدالولاده‌ای است؟

* * *

پاسخ مثبت می‌دهند و اقتصاد را نوزادی اروپائی فرانسوی و یا انگلیسی می‌دانند. آقای دکتر ز- شیدفره استاد محترم دانشگاه تهران در این باره در مقدمه کتاب «اقتصاد در فنون و صنایع» می- نویسد:

«علم اقتصاد در کشورهای غربی بنام «اقتصاد سیاسی» شناخته شده و به زعم فرانسویان مبتکران علم از آن کشور برخاسته و نخستین کتاب اقتصاد، در فرانسه نوشته شده و آن عبارت از مجموعه‌ای از دستورها و اصولی می‌باشد که امیری در حکومت خود در شهر خود باید به کار بندد»

نویسنده این کتاب «آنتوان دو منکر نین» است که در قرن ۱۶ می‌زیسته (۱)، نام کتاب او «اقتصاد سیاسی» است که بنام پادشاه وقت و ملکه مادر رقم زده و به ایشان تقدیم کرده است.

پس از تشریح مقالات و طرح بانک بدون ربا» در سال ۱۵۱۳ مکتب اسلام، عده‌ای از خوانندگان گرامی خواستند مقالاتی پیرامون اقتصاد اسلامی منتشر سازیم، و اینکه این مقاله با سلسله مقالات، پاسخی است به این خواسته‌ها.

برخی می‌پرستند: راستی اسلام پیرامون مسائل اقتصادی، و بانکداری، و مبادلات بین‌المللی نیز نظراتی دارد؟

مگر علم اقتصاد، علم تازه‌ای نیست که در دوره قرن اخیر آنهم در اروپا متولد شده و بنا بر این چگونگی می‌تواند این کودک نوزاد، سابقه‌ای سرد به چهارده قرن داشته باشد؟

آیا راستی دانش اقتصاد نوزادی جدید است؟

بسیاری از غربیها و غرب زده‌ها به این سؤال

دورانگستان و آدم اسمیت که در سده هجدهم زندگی می کرده (۱) به پدر اقتصاد شهرت یافته و کتاب معروف وی نام «ثروت ملل» نامیتوان نخستین کتابی دانست که با اسلوب علمی درباره اقتصاد به رشته تحریر درآمده و هنوز مورد مراجعه و استناد اقتصاد دانان می باشد.

این بود که شای از ادعاهای دیگران آقای دکتر شهید فریسی از نقل مطالب فوق نظر خود را به این شرح اظهار می دارد: «به عقیده ما اولین کتاب اقتصاد در مشرق زمین و در ایران نوشته شده و آن کتاب

«اخلاق ناصری» و «خواجہ نصیر الدین خلوسی» (۲) می باشد. این کتاب در قرن سیزدهم میلادی به رشته تحریر گشته شده و واضح است که حکمت عملی که بنا بر نظر نویسنده آن از مذهب نیست مرکب است از علم اخلاق و سیاست مدن و ...

تدبیر منزل و همین قسمت سوم حتی تدبیر منزل و پایه و ریشه علم اقتصاد می باشد. کتاب اقتصادی سیاسی و آنتوان دو سکر تین و چهار قرن بعد درباره دولران از او این سخنان مذکور در اخلاق ناصری خواجہ

- ۱- ۱۷۹۰-۱۷۷۳
- ۲- ۱۷۷۲-۱۷۹۷ و مطابق ۱۲۷۲-۱۲۰۱
- ۳- economie
- ۴- xenophon
- ۵- oikta
- ۶- nomos
- ۷- Economipye
- ۸- کتاب علم اقتصاد اثر دکتر اصغر مهدوی

نصرالدین سخن می گوید:

ولی به عقیده ما حق این است که علم اقتصاد سابقه ای بازم قدیمی تر داشته و ریشه ای یونانی دارد حوزه که هنوز است در زبانهای اروپایی به علم اقتصاد گویند (۳) می گویند و این نظر ترکیبی است از دو کلمه یونانی که در قرن چهارم قبل از میلاد و گریگورون (۴) شاگرد و سراطه آن را نگاشته است. این دو کلمه یکی «ای کای» (۵) است که به معنی خانه است و دیگری «فوموس» (۶) که به معنی نظیر قانون آمده است.

«کنز ثوقون» کتابی با نام «اکنونومی» (۷) تألیف کرده که مشتمل است بر قواعد اداره امور و اموال شخصی - علمای اسلام نیز این اقتصاد را به تدبیر منزل تعبیر کرده اند.

پس از «گریگورون» افلاطون و از نقل نیرود معلومات حیاسی خود از مسائل اقتصادی بحث کرده اند. (۸) بنا بر این اقتصاد دانش نامه ای نیست و یونانیان قدیم نیز آن را می شناختند و نام «ایکوس فوموس» از آن نام می بردند که همین نام ریشه

بروشکاه علوم انسانی
رتال جامع علوم انسانی

نام اروپایی این علم است (۹)

با بیان این مقدمه روشن شد که اقتصاد به معنی «علم اقتصاد» یا «اقتصاد سیاسی» و یا «اقتصاد محض» نیز سابقه ای بسیار طولانی دارد و از این گذشته تردیدی نیست که همیشه علوم مدت ها پس از پیاده شدن و مقام عمل، تدوین گردیده است.

مثلا از روزی که بشر روی زمین زندگی می کرده و با بیابانها سروکار داشته برای علاج خود می- کوشیده و از گیاهان و علفهای صحرا برای معالجه خود سود می بردند و این که بقایند این کار او موجب تدوین دانش خواهد شد. بنام پزشکی که خدا شعبه خواهد داشت و بعدها یاد بگیرند و ...

انسان از هزاران سال قبل برای خود آلتی که می ساخت، خانه درست می کرده و هیچ نمی- باخته که این روش روزگاری منشاء پیدایش علوم می به نام مهندسی و معماری و ... خواهد شد.

انسان از روزی که بوجود آمده خدا بیخوابه و برای که میر کردیم خود را میوه ها، گیاهان و حیوانات استفاده می کرده و در مورد گیاهان و حیوانات اطلاعاتی داشته و هیچ نمی دانسته که همین ها منشاء پیدایش دانشهای از قبیل جانورشناسی، گواشناسی و طباشناسی خواهد بود.

از آن طوری که انسان از زمانهای بسیار قدیم کار می- کرده و حاصل کار خود را به دیگران می داده است و از گرد دیگران هم سود می جست بدون اینکه بداند همین کار و پیاده او از مسائل دانشی نام اقتصاد

خواهد شد.

و اگر چه مطالعه پدیده های اقتصادی بر طبق موانع علمی، جدیداً متداول شده، ولی این پدیده ها از ابتداء در جوامع انسانی وجود داشته است. انسان از آنجایی که کار می کرده و هم محصول کار خود را به دیگران می داده است، پیدایش جامعه بشری با پیدایش تولید و مبادله توأم بوده است. اقتصاد، بدینسان از ادگی و پیدایش قبیله ای شده است و این اقتصاد پس از طی مراحل به صورت اقتصاد شهری و کم کم به صورت اقتصاد کشوری و بسطاً به صورت اقتصاد بین المللی درآمده است» (۲)

به این ترتیب می بینیم با این که امروز در دنیای ما، هر گونه حرفه و فن، صنعت و هنری می بایستی مسبقاً به سابقه علمی باشد، یعنی باید از راه علم به فن و صنعت رسید ولی در گذشته دست فضا به برعکس بوده است.

امروز نا کسی دانش پزشکی را فرا نگیرد پزشک نمی شود، و تا مراحل ابتدائی دانش را از دستان متوسطه و عالی نمیخواند، دانشمند نمی شود، و نمی تواند در مسائل فنی یا علمی اظهار نظر کند ولی در گذشته این طور نبوده است، نخست از راه تجربه آشنا شده اند و سپس از مجموعه تجربه ها علوم را تدوین کرده اند.

و اگر از نظر منطقی نگاه کنیم می بینیم که باید علم، مقدم باشد بر فن، و فن هم باید مقدم باشد بر عمل. بنده در صفحه ۷۰

- ۱- الاقتصاد السياسي ترجمة علی ابوالفتح باشا چاپ قاهره
- ۲- مقدمه کتاب علم اقتصاد اثر دکتر اصغر مهدوی

علم و اقتصاد در کشور ما

بر هیچکس پوشیده نیست که دانشهای جدید و از جمله علم اقتصاد، از اروپا به کشور ما راه یافته و دانشگاهی گردیده است و از این جهت هر کتابی که در این زمینه بخصوص در سطح مدارس عالی و دانشگاه چاپ شده، با ترجمه است و یا اقتباس از نوشته‌های غربی، و از این جهت پس از شرحی پیرامون تعریف علم اقتصاد و موضوع و مسائل آن، شروع کرده‌اند به بیان مطالب اقتصادی اروپا و تقسیم بندی‌های مربوط به آن ملاحظه حاضر!

و از این رو کتابی را به فارسی نمی‌توانید بیابید که حتی نامی از اسلام و روش اقتصادی آن برده باشد، مگر ترجمه بعضی از کتابهای نظیر «اقتصادنا» که آنهم از طرف افراد غیر دانشگاهی انتشار یافته است و کله ما بیشتر از اسانید دانشگاه است که اغلب با این که میدانند وجه بسا پای بنده به مسائل اسلامی، معدنك حاضر نشودند بخود این قدر زحمت بدهند که نگاهی هم به مصادر اسلامی کنند و لااقل صدیک آنچه به کتاب ثروت مال و آدم اسپیده و نویسندگان غربی دیگر اهمیت داده‌اند، به منابع اسلامی نیز مراجعه کنند و روش اسلام را نیز بررسی نمایند بحواست خداوند متعال در این سلسله مقالات گوشه‌هایی از سیاست اقتصادی اسلام را تشریح خواهیم کرد.

(دنباله دارد)

بقیه از صفحه ۳۵

درا هرایی نتیجه منطقی علم است اما اگر بنا بر این بشر نگاه کنیم می‌بینیم که ترتیب مزبور معکوس بوده و ابتداء عمل و سپس فن و پس از آن علم به وجود آمده است اقتصاد هم به همین ترتیب به صورت علم درآمده است (۱)

کروانه سخن اقتصاد به معنی دانش و سیستم اقتصادی، یا «اقتصاد منطقی» و سیاست اقتصادی، ریشه‌ای بسیار کهن دارد یعنی میتوان گفت از روزی که بشر زندگی اجتماعی خود را ولو بصورت خیلی ابتدائی شروع کرده است راه دوروشی برای مبادله کارها و فعلیتهای خود داشته است و هر چه اجتماع عظیمتر می‌شده و مبادلات گسترده‌تر می‌گردیده است، این روش‌ها و سیاستها نیز پیشتر می‌گردیده تا این کم کم همین راه دوروشها تدوین گردیده و شاید هم برای اولین مرتبه در یونان قدیم همانطور که در بالا خواندیم - سپس با ترجمه فلسفه یونان به عربی، فلسفه مشران، اقتصاد را نیز بنام تدبیر منزل در کتب فلسفی و اخلاقی خود آوردند، منتها به آن رنگ و آب اسلامی دادند و از فو این اسلام در پرورش آن سود جستند

این ترتیب ادامه داشت تا اروپای جدید نیز به میراث فلسفه یونان و اسلام دست یافت و بالاخره در قرن هیجدهم (۲) اقتصاد به صورت جدید و علمی تدوین گردید

۱- مدرك گذشته

۲- مدرك گذشته